

Broj: 25/674-7

Podgorica, 28.03.2025. godine

**IZVJEŠTAJ O STAVOVIMA PO PRIMJEDBAMA NA NACRT NACRT PRAVILA ZA IZRADU I
PRAĆENJE REALIZACIJE PLANOVA RAZVOJA I INVESTICIONIH PLANOVA PRENSNOG
SISTEMA ELEKTRIČNE ENERGJE**

Regulatorna agencija za energetiku i regulisane komunalne djelatnosti (u daljem tekstu: Agencija) je 11. februara 2025. godine na svojoj internet stranici objavila *Nacrt pravila za izradu i praćenje realizacije planova razvoja i investicionih planova prenosnog sistema električne energije* (u daljem tekstu: Nacrt pravila), i pozvala zainteresovana lica da, do 25.02.2025. godine, uzmu učešće u raspravi i dostave primjedbe, predloge i sugestije.

S tim u vezi, „Crnogorski elektroprenosni sistem“ AD Podgorica (u daljem tekstu: CGES) je uz dopis, broj 7012/5-D/25-841/1 od 24.02.2025. godine, u Agenciji zaveden pod brojem 25/674-5 od 26.02.2025. godine, dostavio primjedbe na Nacrt pravila.

1. Primjedba CGES

„Član 6 stav 4 i član 10 stav 3 Nacrta pravila – predlaže se brisanje predloga da u slučaju promjene tehničkog obuhvata investicije na koju je Agencija prethodno dala saglasnost, operator za tu investiciju predlaže novu tehnoekonomsku analizu, pod novim identifikacionim brojem iz razloga što bi promjena identifikacionog broja investicije zbog promjene obima/tehničkog obuhvata onemogućila efikasno praćenje realizacije i izvještavanje po istoj. Sistemski bi se radilo o novoj investiciji, a dodatno, promjene obima određenih investicija se iz raznih razloga, koje najčešće nije moguće uzeti u obzir prilikom inicijalnog utvrđivanja obima investicije, dešavaju nekoliko puta, odnosno, od jedne početne investicije bi do kraja realizacije nastalo nekoliko njih. U slučaju da Agencija insistira na predloženom rješenju, mišljenja smo da je isto potrebno upodobiti na način da se opseg primjene ove odredbe ograniči samo na one izmjene tehničkog obuhvata investicije koje značajnije utiču na parametre iz tehno-ekonomske studije opravdanosti projekta

koje je Agencija već razmatrala kroz prethodne postupke davanja saglasnosti na planove razvoja i investicione planove.”

STAV AGENCIJE

Primjedba se djelimično prihvata.

U članu 6 stav 1 tačka 8 podtačka b i članu 10 stav 1 tačka 3 podtačka b *Pravila za izradu i praćenje realizacije planova razvoja i investicionih planova prenosnog sistema električne energije* (u daljem tekstu: Pravila), predviđeno je da se u slučaju promjene tehničkog obuhvata investicije na koju je data saglasnost Agencije u prethodnim postupcima davanja saglasnosti na investicione planove, dostavlja nova tehno-ekonomska analiza pod istim identifikacionim brojem. Međutim, primjedba CGES-a u dijelu koji se odnosi na način kvantifikacije promjene tehničkog obuhvata („*značajniji uticaj na parametre iz tehno-ekonomske studije opravdanosti projekta*“), a što bi bio osnov za dostavljanje nove tehno-ekonomske analize, unosi element arbitrarnosti, zbog čega je sugestija ocijenjena neprihvatljivom.

2. Primjedba CGES

„Član 6 stav 1 tačka 6 podtačka d Nacrta pravila i iz Priloga 1 tačka 6 (6.1.4, 6.2.4 i 6.3.4) – predlaže se brisanje iz razloga što dinamičke analize traže detaljne tehničke podatke o opremi koja se nabavlja (agregati, paneli, invertori, kablovi NN i SN, transformatori NN/SN i SN/VN itd.) kojima se ne raspolaže u fazi izrade (ažuriranog) plana razvoja, osim za projekte u okviru kojih je završen tender za nabavku opreme (trenutno ima samo jedan takav projekat za izgradnju i priključenje OIE od desetina planiranih).“

STAV AGENCIJE

Primjedba se djelimično prihvata.

Nesporno je da je stabilnost važan aspekt koji je potrebno uzeti u obzir prilikom planiranja razvoja prenosnog sistema, naročito imajući u vidu sve veću integraciju intermitentnih „invertorskih“ proizvodnih objekata, što je i istaknuto u dokumentima Evropske mreže operatora

prenosnih sistema¹ (eng. *European Network of Transmission System Operators for electricity – ENTSO-E*). Naime, u *Četvrtim smjernicama za sprovođenje tehno-ekonomskih analiza za projekte razvoja sistema* (eng. *4th ENTSO-E Guidelines for Cost Benefit Analysis of Grid Development Projects*) navedeno je da se potrebe razvoja sistema utvrđuju na osnovu analiza koje, između ostalog, obuhvataju analize tokova snaga i analize dinamičke stabilnosti. Sa druge strane, ove smjernice prepoznaju i kompleksnost sprovođenja ovih analiza zbog potrebe izrade dodatnih dinamičkih modela.

S tim u vezi, vodeći se, sa jedne strane, potrebom da operator prenosnog sistema uzme u obzir analize dinamičke stabilnosti u procesu planiranja, a imajući u vidu, sa druge strane, i navode CGES-a o neraspoloživosti određenih ulaznih podataka, izvršene su izmjene u Prilogu 1 i Prilogu 4 Pravila. Ovim priložima propisano je da analize dinamičke stabilnosti treba da se sprovede:

- za godinu koja prethodi godini podnošenja zahtjeva, budući da za nju postoje svi ulazni podaci, i
- prvu presječnu godinu planskog perioda, budući da analiza mogućnosti priključenja za nove proizvodne objekte svakako podrazumijeva i analizu stabilnosti.

Za posljednju godinu planskog perioda propisano je da se ove analize sprovede ako je to moguće.

3. Primjedba CGES

„Član 11 stav 2 tačka 1 Nacrta pravila – predlaže se dodavanje fusnote kojom bi se preciziralo da promjena CAPEX-a za odobrene IP nastala isključivo usljed povećanja cijena materijala i/ili radova (tržišnih promjena koje se ne mogu uvijek uzeti u obzir u trenutku formiranja budžeta) ne utiče na usklađenost ažuriranog investicionog plana sa planom razvoja.

Pojašnjenje: U prilogu 1 poglavlje 8 Nacrta pravila dat je šablon tehno-ekonomske analize za infrastrukturne projekte u okviru kojeg je potrebno popuniti i podatak koji se odnosi na capex. Smatramo da promjena budžeta investicije (infrastrukturnog projekta) do koje je došlo isključivo

¹ npr. *Dynamic Security Assessment (DSA)*, ENTSO-E RG-CE System Protection & Dynamics Sub Group, April 2017 i *4th ENTSO-E Guidelines for Cost Benefit Analysis of Grid Development Projects*, ENTSO-E, 2024

usljed povećanja cijena materijala i/ili radova (tržišnih promjena koje se ne mogu uvijek uzeti u obzir u trenutku formiranja budžeta) ne iziskuje ažuriranje plana razvoja, ukoliko za to nema i drugih razloga, naročito uzimajući u obzir kompleksnost ovog postupka, kao ni da ovakva promjena u ažuriranom investicionom planu ne treba dovesti u pitanje odobrenje ažuriranja investicije, odnosno regulatorni tretman iste.”

STAV AGENCIJE

Primjedba se djelimično prihvata.

U članu 12 stav 2 Pravila predviđen je izuzetak kada operator nije dužan da ažurira plan razvoja. S tim u vezi, a umjesto predložene fusnote kao nomo-tehnički neprihvatljive, u članu 13 Pravila dodat je novi stav 5.

4. Primjedba CGES

„Prilog 2 tačka 3 podtačka 3.1 i 3.2 Nacrta pravila – definisano je da se šablon tehnoekonomske analize za infrastrukturne projekte koristi za svaku investiciju koja se odnosi na izgradnju nove ili intervencije na postojećoj elektroprenosnoj infrastrukturi – predlaže se modifikacija navedenog u smislu preciziranja da se na predmetnoj formi, a u vezi sa intervencijama na postojećoj elektroprenosnoj infrastrukturi, dostavljaju samo investicije kojima se postiže promjena snage/ instalisanog kapaciteta/ termičke prenosne moći.

Naime, šablon za infrastrukturne projekte je modifikovana verzija šablona CBA ENTSOe, koji je razrađen za prekogranične projekte kojima se povećavaju prekogranični kapaciteti. Kod internih projekata koji nemaju uticaj na povećanje kapaciteta ne postoje pozitivni uticaji kod market analiza, a iz kojih se generiše većina koristi. Uzimajući u obzir navedeno, predlaže se da se za „interne“ investicije kojima se ne povećavaju kapaciteti (npr. projekti zamjene transformatora ili zamjene provodnika provodnikom iste prenosne moći) ne rade analize na ovom šablonu, već na šablonu za ostale investicije. U suprotnom, a analogno sa zamjenom transformatora ili provodnika, nameće se potreba za korištenjem šablona tehno-ekonomske analize za infrastrukturne projekte za svu opremu koja se ugrađuje u prenosnoj mreži (npr. nabavka

odvodnika prenapona, nabavka mjernih transformatora itd.), što suštinski nije logično upravo zbog zahtjeva u pomenutom šablonu.

Kada su u pitanju tehno-ekonomske analize za nove (distributivne) TS 110/x kV koje se grade samo zbog povećanja potrošnje, predlaže se korišćenje šablona za ostale investicije jer šablon za infrastrukture projekte nije adekvatan.“

STAV AGENCIJE

Primjedba se djelimično prihvata.

U priložima 1, 2, 4 i 5 Pravila propisano je da se tehno-ekonomske analize za investicije koje se odnose na intervencije na postojećim elementima prenosnog sistema, a kojima se ne mijenja nominalna snaga, dostavljaju na šablonu koji je predviđen za ostala neophodna ulaganja.

Međutim, primjedba CGES-a u dijelu koji se odnosi na dostavljanje tehno-ekonomskih analiza za izgradnju „novih distributivnih TS 110/X kV“ na šablonu koji je predviđen za ostala neophodna ulaganja se ne prihvata iz razloga što se i za ove trafostanice mogu kvantifikovati neke od koristi obuhvaćenih šablonom tehno-ekonomske analize za infrastrukturne investicije.

5. Primjedba CGES

„Prilog 1 dio koji se odnosi na poređenje varijanti – navedeno je sljedeće: „Za svaku investiciju koja se odnosi na izgradnju nove elektroenergetske infrastrukture dati tabelarni pregled poređenja varijanti“ – predlaže se modifikacija u smislu da se varijantna rješenja rade onamo gdje je isto primjenljivo (npr. izgradnja TS Podgorica 7 ili TS Podgorica 9 su projekti za koje je jasno definisan način priključenja i to na konkretan DV koji je jedino logično rješenje), odnosno varijantna rješenja nijesu primjenljiva za svaku investiciju koja se odnosi na izgradnju nove elektroenergetske infrastrukture. Određene investicije su takve da ne postoji alternativno tehničko rješenje koje bi bilo dovoljno održivo, isplativo i primjenljivo, tj. da ispunjava ciljeve plana razvoja, zahtjeve i ograničenja.“

STAV AGENCIJE

Primjedba se djelimično prihvata.

U priložima 1 i 4 Pravila predviđen je izuzetak od obaveze dostavljanja tabelarnog pregleda poređenja varijanti za trafostanice 110/X kV koje se grade na osnovu zahtjeva operatora distributivnog sistema. Da bi se došlo do zaključka da je neko varijantno rješenje *„održivo, isplativo i primjenjivo“* potrebno je predočiti da druge opcije nijesu takve. Izrada varijantnih rješenja *„onamo gdje je isto primjenljivo“*, kako to predlaže CGES, neprihvatljiva je za Agenciju, budući da se, osim za propisani izuzetak, za nove elemente prenosnog sistema, može predložiti više tehničkih rješenja, uzimajući u obzir tehničke kriterijume propisane Pravilima za funkcionisanje prenosnog sistema električne energije.

Primjedba CGES

„Predlog je da se koriguju slovne greške (prilog 1 poglavlje 7 podpoglavlje 7.3, poglavlje 8 – dio ispod tabele za varijantna rješenja, poglavlje 9).“

STAV AGENCIJE

Primjedba se prihvata.

REGULATORNA AGENCIJA ZA ENERGETIKU I REGULISANE KOMUNALNE DJELATNOSTI